

ความสัมพันธ์ของวิษุภะกับตัวละครตัวอื่น ๆ

ความสัมพันธ์ของวิษุภะกับพระเอก

บรรดาตัวละครทั้งหลายในบทละครแต่ละเรื่อง ตัวละครที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิษุภะ คือ พระเอก เพราะโดยหน้าที่และบทบาทของเขา วิษุภะต้องอยู่ใกล้ชิดกับพระเอกเกือบตลอดเวลาที่พระเอกว่างจากราชการ เพราะเขาเป็นที่ปรึกษาและปลอบใจพระเอกในเรื่องความรัก ผู้เขียนได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของวิษุภะและพระเอกที่ปรากฏในบทละครทั้งสาม เรื่องของกาลิทาส และแบ่งความสัมพันธ์ของตัวละครทั้งสองออกเป็น ความสัมพันธ์โดยชาติกำเนิดและวัย และความสัมพันธ์โดยหน้าที่ในบทละคร

ก. ความสัมพันธ์โดยชาติกำเนิดและวัย จากการศึกษาบทละครทั้งสาม เรื่องที่กาลิทาสแต่ง ผู้เขียนพบว่า วิษุภะทั้งสามคน คือ มาณวะในบทละครเรื่องวิกิรโมรวสี เคาทมะ ในบทละครเรื่องมาลวิกานิมิต และมาธูวยะในบทละครเรื่องศกุนตลา ต่างก็มีชาติกำเนิดในวาระพราหมณ์ ทั้งนี้มีหลักฐานยืนยันทั้งที่เป็นบทบาทของวิษุภะ คำพูดของวิษุภะและคำพูดของตัวละครอื่น ๆ ที่กล่าวถึงเขาทั้งก่อนหน้าและสลับหลัง ดังในตอนที่ห้าของบทละครเรื่องวิกิรโมรวสี เราจะเห็นว่าวิษุภะถือสิทธิของความเป็นพราหมณ์ไปหยิบเอาเครื่องหอมและพวงดอกไม้ของพระเอกเสียก่อนที่พระเอกจะใช้ ดังข้อความที่เป็นคำพูดของวิษุภะเองว่า "เพราะฉะนั้นขณะที่พระเจ้าอยู่ที่หัวทรงแท่งพระองค์อยู่ ข้าพเจ้าจะไปหยิบเอาส่วนแรกของเครื่องดูบได้และพวงดอกไม้เสียก่อน"¹ บทบาท

¹วิกิรโมรวสี, หน้า 128.

อีกตอนหนึ่งของวิหุชกะที่ยืนยันว่าเขาเป็นพราหมณ์ คือ ตอนที่พระเทวีทำพิธีบูชาชื่อ "ปริยานุประสาธน์" เสร็จแล้วก็มอบเครื่องบูชาให้แก่วิหุชกะ เขาก็รับเอาพร้อมก็กล่าวคำอวยพรอันเป็นวิสัยของพราหมณ์เมื่อได้รับของกำนัล ดังบทละครที่ตัดตอนมาจากเรื่อง วิกิรโมรวคีสต่อไปนี้

เทวี : (กระทำกรบูชาแสงจันทร์ด้วยเครื่องหอมและดอกไม้เป็นทุน) นี่นะ
แม่ชาตุลวง เอาจนมนี่ไซ้เป็นเครื่องบูชานี้ มอบแก่ท่านมาฉะ
ปริชนะ : แลวแต่จะโปรคเพคะ ท่านมาฉะคะ นี่ทานรับไปเสียสิ
วิหุชกะ : (รับเอาจากชนมโมทกะ) ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่พระนาง การทำพิธี
ของพระนางจงเป็นผลสำเร็จเถิด¹

บทบาททั้งสองตอนของวิหุชกะที่นำมาเสนอแล้วนั้นเป็นเรื่องแสดงว่า วิหุชกะนั้นเป็นพราหมณ์แน่นอน นอกจากนี้ยังมีคำพูดที่เขากล่าวยืนยันตรง ๆ ว่าเขาเป็นพราหมณ์ ดังเมื่อเขากล่าวกับนางฟ้าอรุวคีสผู้มาปรากฏตัวต่อหน้าพระเอกว่า นางผู้เจริญ นี้คือพราหมณ์ผู้เป็นสหายรักของพระราชา ทำไมไม่ไหวเสียล่ะ"² และในบทละครเรื่อง มาลวิกาคณินิทร คณทาสก็เรียกเขาตามว่า "มหาพราหมณ์"³ จากข้อมูลเพียงเท่านี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็น

¹วิกิรโมรวคีส, หน้า 88.

เทวี : (นาฏเยน คบุรปูณาธิกิจจนทรปราทานภยรจย) ทญเซ อิเม โอวหารือ-โมทเอ
อชฺชมาฉวอ ลมฺภาเวหิ /

ปริชนะ : ชั เทวี อาณเวหิ / อชฺชมาฉวอ เอท ทาว เท /

วิหุชกะ : (ไมทกศรารั กฤทิตฺวา) โสตุถิ โภทีเอ / พหุผโต เท อูววาโส โททุ /

²เลมเดิม, หน้า 52.

วิหุชกะ : โภที ญโณ ปือ-วอสุโส พมฺหโณ กิ ฌ วนฺทีอหิ /

³มาลวิกาคณินิทร, หน้า 42.

คณทาส : มหาพราหมณ ...นารุจยิชฺชามะ /

การเพียงพอที่จะสรุปว่าวิฑูษกะในบทละครทั้งสาม เรื่องของกาลิทาสเป็นพราหมณ์แน่นอน สมดังคำรากล่าวไว้ว่า "เมื่อพระเอกเป็นกษัตริย์ วิฑูษกะต้องเป็นพราหมณ์"¹

ความสัมพันธ์อีกด้านหนึ่งของตัวละครทั้งสองนี้ที่น่าจะนำมาพิจารณา คือ ความสัมพันธ์ในค่านิยมของเขา จากข้อมูลที่พบในบทละครเรื่องศกุนตลา และเรื่องมาลวิกาคนิมิต ทำให้เรากล่าวได้ว่า วิฑูษกะและพระเอกมีวิถีใกล้เคียงกัน หรืออยู่ในเสี้ยวกัน แม้จะหาข้อมูลในเรื่องวัยของคนทั้งสองไม่ได้เลยในบทละครเรื่องวิกิรโมรตีกีก็ตาม เมื่อเคาคมะ ทำอุบายว่าเขาถูกงูกัดเพื่อหลอกเอาแหวนที่มีหัว เป็นรูปงูจากพระเทวีเพื่อนำไปเป็นเครื่องมือช่วยปลดปล่อยนางมาลวิกาและเพื่อนของนางจากที่คุมขัง เขาได้กล่าวปากฝังแม่ผู้ธราของเขากับพระราชว่า (มองดูพระราช) "พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นเพื่อนเล่นของพระองค์มาตั้งแต่เป็นเด็ก เพราะฉะนั้นขอพระองค์นำความสงบและความปลอดภัยมาสู่มารดาผู้ธราของข้าพระพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสังเวยลูกพระเจ้าคะ"² คำว่า "พาลวอสส" ทำให้ผู้วิจัยคิดว่า ตัวละครทั้งสองนี้เป็นเพื่อนที่อยู่ในวันเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีคำพูดของพุษย์บัณฑิตผู้ถูกมารดาของพระองค์เรียกกลับพระนครในขณะที่กำลังหลงรักนางศกุนตลาและรับอาสาคุ้มครองอาศรมของฤๅษี โดยกล่าวว่า "เพื่อนเอ๋ย สมเด็จพระมหาราชว่าท่านเป็นลูกชายคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นท่านจงกลับไปจากที่นี่ แล้วกราบทูลพระนางว่า ข้าพเจ้ามีใจหมกมุ่นอยู่กับงานที่ได้รับมอบหมายจากพระคายนสเป็นอย่างมาก และท่านสมควรทำหน้าที่

¹คู่มือวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หน้า 19.

²มาลวิกาคนิมิต, หน้า 96.

วิฑูษกะ (ราชานมวโลกย) : โภ ภวโท พาลวอสสุโส มหิ / ตา อวืออาเรน วุฑุชชาย
เม ชณณเเ โชอกุเขม ิวเหหิ /

ลูกชาย"¹ ผู้วิจัยเห็นว่า คนที่เป็นเพื่อนกับลูกชายและได้รับการยอมรับจากแม่ว่าเป็นลูกชายคนหนึ่งนั้น น่าจะเป็นคนที่มีวัยเดียวกับลูกชายของนาง หรือไม่ก็มีวัยไล่เลี่ยกัน ดังนั้นวิหุณะจึงควรมีอายุใกล้เคียงหรือเท่ากับพระเอก และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพระเอกมาแต่เยาว์วัย จะเห็นได้ว่าคนทั้งสองมีความสัมพันธ์ทางจิตใจกันอย่างใกล้ชิดอีกด้วย ดังคำพูดของนางจตุริกาในบทละครเรื่องศกุนตลาที่ว่า "พระเจ้าอยู่หัวทรงเสรำโศกเสียพระทัยเป็นทวีคูณ เพราะเรื่องราวของพ่อคำนี้ คิดมันจะต้องไปนำท่านมาถวายจากปราสาทเมฆประคตินันท์มา ปลอดภัยพระองค์"² คือว่า เมื่อทุณย์ได้ขบไล่ นางศกุนตลาไปแล้ว ตอนหลังกลับระลึกเรื่องราวแทนหลังได้ เพราะได้แหวนคืนมา จึงทรงเสรำโศกเสียพระทัยเป็นอย่างมาก และยิ่งได้ฟังเรื่องราวของพ่อคำนี้ไม่มีบุตรสืบสกุล ก็ยิ่งทรงเสรำโศกเสียพระทัยเป็นทวีคูณ นางจตุริกา เห็นว่าไม่มีใครสามารถจะปลอดภัยพระองค์ได้นอกจากวิหุณะคนเดียวเท่านั้น และตรงนี้เองที่ทำให้เรามองเห็นว่าบุคคลในวรรณะพราหมณ์และบุคคลในวรรณะกษัตริย์ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันเสมอ บุคคลในวรรณะกษัตริย์พึ่งพามุคคลีในวรรณะพราหมณ์ในเรื่องคิดพิพยา ความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนพิธีกรรมและในค่านจิตใจ เช่น ในกรณีของทุณย์นี่เป็นต้น ส่วนพวกวรรณะพราหมณ์ก็ต้องพึ่งพาอาศัยการคุ้มครองป้องกันภัยต่าง ๆ จากพวกวรรณะกษัตริย์ เพราะพวกวรรณะพราหมณ์ไม่มีความสามารถในการสู้รบกับศัตรู เรื่องนี้ก็จะเห็นตัวอย่างในบทละครเรื่องศกุนตลาเช่นกัน คือ เมื่อวิหุณะถูกมาตลีข่มขู่และนำตัวไปยังชั้นบนของ

¹ศกุนตลา, หน้า 62.

ราชา : สเซ ทววมพยา ปุตร อิติ ปุริสิถุทีตะ / อโศ กวานีตะ ปุริสินิวฤตย ทปสุริการ-
ยวยุครมานส์ มามาเวหุย ตตุรภาตีนำ ปุตรฤตยมนุสรุครุมหติ /

²ศกุนตลา, หน้า 200.

จตุริกา : อเอ อิมินา สตุถวาหุตุตุนุเตณ ทิอูลูเวโอ ภาฎฐา / ออสูสาสิทุ เมหปพิชุน-
หาโท อชฐ มาฐวู เคณูอิอ อากจุน /

ปราสาทเมฆประติจันท์ ก็เป็นหน้าที่ของพระราชาต้องไปช่วยเหลือ¹ แม้พวกฤๅษีผู้บำเพ็ญ
 ทบะก็ยังต้องขอให้ฤษีบัณฑิตไปช่วยคุ้มครองการบำเพ็ญทบะที่ถูกรากะสรบกวณ² ในบทละคร
 เรื่องวิกิรโมรวสี เราก็คพบว่าพระเจ้าปुरुรวสีได้เคยช่วยเหลือนางฟ้าอุรวสีจากการที่ถูก
 ยักษ์เกศินแห่งหิรัณยบุรีพาตัวไป³ การที่คนในวรรณะทั้งสองนี้ต่างก็ยอมรับความสามารถ
 ของกันและกัน ทำให้เขาเหล่านั้นอยู่รวมกันอย่างมีประโยชน์ต่อกัน ดังเช่นกรณีของพระ-
 เอกและวิหุชะในบทละครเรื่องศกุนตลานี้ เป็นต้น และการที่พระเอกมีเพื่อนสนิทเป็นคน
 ในวรรณะพราหมณ์ ทำให้พระเอกสามารถรับฟังคำตักเตือนหรือคำปลอบใจของเพื่อนผู้
 เปรียบเสมือนพี่เลี้ยงได้อย่างสนิทใจ ถึงแม้คำแนะนำนั้น ๆ บางทีก็ไม่ได้ให้ประโยชน์
 อะไรเสียเลย ซึ่งดู ๆ ก็อาจเป็นเพียงคำพูดโง่ ๆ เท่านั้น แต่ด้วยเกียรติของวรรณะ
 พราหมณ์ ทำให้พระเอกมองข้ามสิ่งเหล่านี้ไปเสีย และถ้าจะมองอีกแง่หนึ่งพระเอกอาจพอ
 ใจคำแนะนำโง่ ๆ ของพราหมณ์ก็ได้ เพราะพระเอกเป็นกษัตริย์ที่ถือว่าตนเองก็สูงส่งพอ
 สมควร จึงอาจไม่พอใจที่จะรับคำแนะนำที่ฉลาดหลักแหลมจนเกินไป อันอาจทำให้ศักดิ์ศรี
 ของตนค่อยไป เรื่องนี้จึงอาจมองได้เป็นสองแง่ แต่อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ตำรา
 ละครละครกำหนดให้ตัวละครสองตัวนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด นับได้ว่าเป็นการ
 เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะทำให้บทบาทของตัวละครทั้งสองดำเนินไปอย่าง
 สัมพันธ์กันเป็นอันดีแล้ว ยังเป็นการแสดงให้ผู้ดูละครได้มองเห็นสภาพอันแท้จริงของสังคม
 อินเดียได้เป็นอย่างดีด้วย

- ข. ความสัมพันธ์โดยหน้าที่ในบทละคร แบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ
1. ปลอบใจและให้สติในยามเศร้าโศกและลุ่มหลงอยู่ในความรัก

¹ศกุนตลา, หน้า 202.

²ศกุนตลา, หน้า 58 - 60.

³วิกิรโมรวสี, หน้า 4.

2. เป็นคู่มือของพระเอกในเรื่องที่เกี่ยวกับความรัก

1. ปลอมใจและให้สติในยามเศร้าโศกและลุ่มหลง พระเอกในบทละครทั้งสามเรื่องของกาลิทัส เมื่อตกอยู่ในความรักมักทำตัวเหมือนเด็กที่ต้องการขนมหวาน นิสัยข้อนี้ของเขา นอกจากรู้ได้โดยการพิจารณาพฤติกรรมของพระเอกเองแล้ว ยังรู้ได้จากคำพูดของวิฑูษกะที่กล่าวไว้ในบทละครถึงสองเรื่อง คือ ในบทละครเรื่องมาลวิกานิมิตร เมื่อพระเอกคร่ำครวญอยากพบนางมาลวิกา และขณะนั้นนางก็เข้ามาในสวนเพื่อประกอบพิธีเอาเท้าแตะต้นโอศกเพื่อให้อันผลติดอก วิฑูษกะเหลื่อมไปเห็นเข้า จึงกล่าวกับพระเอกว่า "นี่ใจละ นี่ขนมหวานที่ขอมอบแด่พระองค์ผู้มัวเมาอยู่กับการค้ำน้ำเมา"¹ และวิฑูษกะในบทละครเรื่องวิกิรโมรวสีก็กล่าวถึงนิสัยข้อนี้ของพระเอกไว้อย่างตรงไปตรงมาว่า "นอกเสียจากนิสัยไม่รู้จักโตของพระองค์แล้ว ก็ไม่มีอะไรบร่บองเลย"² ด้วยเหตุที่พระเอกมีจุดอ่อนอย่างนี้เอง ในบทละครอันศักดิ์สิทธิ์ต้องมีวิฑูษกะไว้เป็นคนปลอมใจและให้สติ เช่น ในเวลาที่หุขยันต์เศร้าโศกเสียพระทัยถึงนางศกุนตลาจนแทบจะเป็นบ้า วิฑูษกะก็เตือนพระสตีว่า "นั่นอะไรกันพระองค์ อากาโรยงนี้ไม่ควรเกิดแก่พระองค์ สัปบุรุษยอมไม่ยอมให้ตนตกอยู่ในความเศร้าโศกไม่ว่าเวลาไหน ๆ แม้ในลมพายุอันรุนแรง ภูเขาก็กังไม่หวั่นไหวมิใช่หรือ"³ และบางครั้งเราจะเห็นว่าวิฑูษกะดูพระเอก

¹ มาลวิกานิมิตร, หน้า 58.

วิฑูษกะ : ที ที อี๋ ชู โสหุปานุ เวชิสสุ มจุนตลิตา อูปวนทา /

² วิกิรโมรวสี, หน้า 128.

วิฑูษกะ : ...อัสตาดตฺตณ วชฺชิต ฌ ก็ วิ เส ฬีน /

³ ศกุนตลา, หน้า 180.

วิฑูษกะ : โภ ก็ เอท / อญฺวณฺณ กุชฺ อีหิสฺ ทท / กทาวี สปฺปฺริสา โสอุปฺตฺตฺปาโน ฌ โทนฺติ / ฌ ปวาเท วิ ฉิกฺกมฺปา คิริโอ /

ผู้คร่ำครวญถึงนางเอกเหมือนลูกเด็ก ๆ ดังคำพูดของวิหุณะว่า "เลิกคร่ำครวญเสียที อีกไม่นานก็จะสมหวังในความรักที่ทรงปรารถนา"¹ และพระเอกก็ยอมรับคำพูดของวิหุณะ โดยตรัสว่า "เราเชื่อคำพูดของพราหมณ์"² จากนั้นวิหุณะก็พรรณนาธรรมชาติปลอบใจ พระเอกดังนี้ "ขุมไม้อันงามยิ่งนั้นมีแผ่นดินอ่อนนุ่มอยู่ด้วยคูเหมือนจะต้อนรับพระองค์ด้วยดอกอันห้อยย้อยแทบจะติดพื้นดิน เพราะถูกหมูผึ้ง เกาะอยู่มาก ขอพระองค์ทรงชื่นชมเกิด พระเจ้าคะ"³ เมื่อพระเอกดูหลงนางมาลวิกาจนออกหน้าออกตา ไม่ประสงค์จะเสด็จไปพบนางอิราที่ตามคำเชิญที่พระองค์รับแล้ว เพราะเกรงว่าจะเก็บความรู้สึกไม่ได้ วิหุณะก็เตือนสติพระองค์ว่า "พระองค์ไม่ควรจะทอดทิ้งความกรุณาของพระองค์ที่มีต่อนางในราชสำนักในทันทีทันใด"⁴ ยิ่งไปกว่านี้เราก็กังพบเห็นอีกว่าบางที่วิหุณะต้องคอยควบคุมพฤติกรรมของพระเอกด้วย เช่น เมื่อพระราชทานทำดีพระทัยจนออกนอกหน้าที่จะได้พบนางมาลวิกา ซึ่งอาจทำให้ฝ่ายพระเทวีจับผิดได้ วิหุณะก็ต้องคอยเตือน ดังคำพูดของเขาคณะว่า "ใจเย็น ๆ ไว้พระสหาย เคี้ยวพระเทวีชารีณีจะเรียกกลับเสียเท่านั้น"⁵ ดังนั้นเราจะเห็นว่าวิหุณะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในเรื่องความรักของพระเอกเป็นอย่างมาก

¹⁻²⁻³ วิกรมมรวิ, หน้า 34 - 36.

วิหุณะ : อลั ปรีเทวีเทณ/ ออิเรณ เท อิจฺฉิสสิปาทอิศฺศุโธ อณฺโงโค เอวฺว สุโท ภวิสฺสุสฺสึ/
 ราชชา : ปฺรติคฺคฺชึทํ พฺรหฺมณฺวจฺนํ /

วิหุณะ : เอโส มณิสฺสิลาปฏฺฐอสฺสนาโ อธิมุตฺตลทามณฺทโว ภมฺร-สํมณฺณอ-กฺกุสฺเมหึ สอํ วิอ
 กิโหวอาโร ภวนฺตํ ปทิจฺฉนฺติ /

⁴ มาลวิกาคณิมิตร, หน้า 54.

"ณารุหฺติ ภวํ สวํ อนฺเตอรฺปทิจฺฉนฺติ ทกฺขินฺณํ เอกกฺขปฺเต ปิณฺธุโร กาทุํ/"

⁵ มาลวิกาคณิมิตร, หน้า 32 - 34.

วิหุณะ : โภ วยฺสฺส สึริ คฺจฺจ/ มา ตตฺตโหนฺติ ชาริณี วิสฺวาทิสฺสุสฺสึ /

2. วิหุชกะเป็นคูคิดของพระเอกในเรื่องความรัก เราจะเห็นบทบาทของวิหุชกะในฐานะที่เขาเป็นคูคิดของพระเอกในเรื่องความรักได้ในบทละครของกาติหาสทั้งสามเรื่อง แต่ที่เห็นชัดที่สุดเป็นในเรื่องมาลวิกาคณิทร ในบทละครเรื่องนี้ ความคิดในการทำอุบายต่าง ๆ เพื่อความสำเร็จในเรื่องความรักของพระเอกล้วนเป็นความคิดของวิหุชกะทั้งสิ้น เริ่มตั้งแต่ให้ครูสอนวิชานาฏศิลป์คนตรีสองคนทำที่เป็นทะเลาะกัน เรื่องความสามารถในการสอนของตน วิหุชกะเองก็ทำอุบายว่าถูกงูกัด ตลอดไปจนถึงทำให้พระเทวีเฝ้าเพลงเพื่อพระนางจะได้มอบหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งให้นางมาลวิกาทำแทน อันจะเป็นโอกาสให้นางได้ลงไปย้งสวน และพระเอกจะได้มีโอกาสพบนางด้วย คำพูดของวิหุชกะคงต่อไปจะทำให้เราเข้าใจความคิดของวิหุชกะในเรื่องนี้เด่นชัดขึ้น เมื่อเขาปรากฏตัวครั้งแรกในองก์ที่หนึ่ง ก็กล่าวออกมาว่า "ข้าพเจ้าได้รับพระคำรัสสั่งว่า โศคมะท่านจงคิดอุบายที่จะทำให้นางมาลวิกายูที่ฉันได้เห็นแต่เพียงในรูป และข้าพเจ้าเองก็ได้ทำอุบายนั้นแล้ว จะไปกราบทูลให้ทรงทราบก่อน"¹ และเมื่อครั้งนางเอกและเพื่อนของนางถูกพระเทวีสั่งจำขัง เพราะคำกรามทูลของพระนางอิราวตี พระเอกก็ได้วิหุชกะเป็นคูคิดและทำอุบายเพื่อช่วยเหลือนาง ดังบทละครที่คัดตอนมาเสนอต่อไปนี้

- ราชา : (ถอนพระทัยอย่างใช้ความคิด) , เพื่อน เรื่องนี้จะทำอย่างไรดีละ
 วิหุชกะ : (ทำทากิคุ) มีอุบายอยู่พระเจ้าคะ
 ราชา : อยางไรละ
 วิหุชกะ : (ทำทามองไปรอบ ๆ) , เดี่ยวจะมีคนแอบไต่บัน ข้าพระพุทธเจ้าจะกระซิบที่พระกรรณ (เขาไปไกล ๆ และกระซิบที่พระกรรณ) อยางนี้พระเจ้าคะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹มาลวิกาคณิทร, หน้า 14.

วิหุชกะ : อานตุโตมูหิ ตตุตโทหา รณฺหา/ โคทม จินฺเตหิ ทาว อุราย ชห เม ชหิจฺฉนาทิจฺฉ
 ปทิกทึ มาลวิกา ปจฺจกฺขทฺสวา โหหิตฺติ/ มเอ วิ ตฺ ทท กิทฺ/ ชาว เส
 ฉิเวเทมิ /

ราชา : ก็มาก คำเป็นการไต่ และขอให้สำเร็จนะ¹

วิหุฆกะในบทละครเรื่องศกุนตลา และวิกิรโมรวรตี แม้จะเคยแสดงว่าไม่ค่อยจะให้ความสนใจร่วมมือกับพระเอกในการแสวงหาความรักใหม่ ๆ ก็ตาม แต่เราก็พบว่าวิหุฆกะเคยให้คำปรึกษาแก่พระเอกในเรื่องความรักเหมือนกัน เช่น มาดูระยะไต่ถามทูลขยันต์ถึงอาการกิริยาของนางศกุนตลาที่แสดงแก่พระองค์ว่า "แววตาของนางไต่แสดงต่อพระองค์อย่างไร"² เมื่อพระเอกตอบว่า

"ดูสาวของถามีตามปกติเป็นคนที่มีความคุ้มครองได้ดี ถึงกระนั้นเมื่อฉันยืนอยู่ต่อหน้า นางจะหลบสายตาและยิ้มเพราะเหตุอื่น เพราะฉะนั้นความรักซึ่งถูกปกปิดด้วยความสงบเสงี่ยม จึงไม่เปิดเผยออกมาอย่างเต็มที่ แต่ก็ไม่ใช่ถูกซ่อนเรณเสียทั้งหมด"³

¹มาลวิภาคนิมิตร, หน้า 92.

ราชา : (นิศุขสุข สปรามรทมนุ) สเซ กิมทุม /

วิหุฆกะ : (วิจิณตุม) อตุถิ เอตุถ อูวาโอ / ราชา : ก อิว /

วิหุฆกะ : (สทนต์ฎิเกุชปุม) โโก วิ อธิฎุโฐ สุตทาที/ กณโณ เท กเหมิ / (อุปศุณิษย
กรุณ) เอวู วิอ /

ราชา : สาธุ ปรมุชชุกำ สิทธิเช /

²ศกุนตลา, หน้า 54.

วิหุฆกะ : อธ ภานที อนตุเรณ กิติโส เส ฎิฎุฎิราโอ /

³ศกุนตลา, หน้า 54.

ราชา : นิสรุทาเทวาปรคณสตุปสวัณษาชนะ/ ตถาปี ตู

อภิมุเช มปี สัตถุณิมิโก

ทสิทมนนุณิมิตุตถุโกตพม/

วินยวาริตวตุตติรตสตุยา

น วิวุตโต มทโน น จ สวัตุตะ //11//

วิหุชะไค้พังคังนั้นก็เข้าใจคี่ถึงอาการของนางเอกว่าหมายความว่าอย่างไร จึงกล่าวเห็นบพระราชาว่า "แน่นอน พระองค์คงไม่ไค้หวังที่จะให้นางกลานขึ้นมามนพระเพลานในทันทีที่เห็นกันทรอกนะ"¹ และในองกัที่หกของบทละครเรื่องเดียวกันนี้ เมื่อพระเอกคำหนีแหวนว่าเป็นคนเหตุแห่งการพลัดพรากโดยหลุดจากนิ้วมือของนางศกุนตลา ทำให้พระองค์จำนางไม่ไค้ วิหุชะจึงถามพระเอกว่า "เพราะเหตุไรแหวนที่มีพระนามของพระองค์จึงตกไปสู่มือของนาง"² เมื่อพระเอกอธิบายถึงสาเหตุก่อนที่พระองค์จะเสด็จกลับพระนคร นางศกุนตลาไค้ทูลถามว่าอีกนานเท่าไร จึงจะส่งข่าวถึงนาง พระองค์ไค้ถอดแหวนที่มีพระนามาภิไชยของพระองค์พระราชทานแก่นาง และให้นางนับตัวอักษรพระนามวันละตัว เมื่อถึงตัวสุดท้ายวันไหนจะมีคนมานำนาง เข้าไปสู่มหาราชวัง เมื่อรู้คังนั้นแล้ว วิหุชะก็พยายามให้สติแก่พระเอกต่อไปโดยซักถามว่า "ทำไมมันจึงเข้าไปอยู่ในห้องปลาตะเพียนที่ถูกชาวประมงผ่าท้องละ"³ พระเอกบอกว่าขณะทีนางศกุนตลาทำพิธีบูชาที่หน้าน้ำชื่อ "สจีตีระ" แหวนคงหลุดจากมือนางลงสู่น้ำคังคาง วิหุชะจึงกล่าวว้า "เข้าเค้าละ"⁴ (ซุซุชอิ) การที่วิหุชะพยายามซักถามพระเอกเป็นชั้นตอนอย่างนั้น ผู้เขียนเข้าใจว้าเป็นความฉลาดของวิหุชะประการหนึ่งที่จะเป็ียงเบนความคิดของพระเอกที่กำล้งหมกมุ่นอยู่กับความโศกเศร้า เพื่อให้พระองค์ล้าคับเรื่องราวที่ผ่านมามาอันเป็น

¹ เล่มเคิม, หน้า 54.

วิหุชะ : ณั กซุ ทิฏฐเมตตสสุตฺต คุทฺท องกั อาโรทฺธิ /

² ศกุนตลา, หน้า 182.

วิหุชะ : โภ, อีอั ฉามมุตฺทา เกณ อุกฺขุเทณ คตฺตฺโททีเอ ทตฺตสฺสคคฺ ปาวิทฺทา /

³⁻⁴ ศกุนตลา, หน้า 184.

วิหุชะ : กั ทึ วุคฺคปฺปิอฺสสุตฺต โลทฺธิอมจฺจฺสสุตฺต อุตฺทลพฺพณฺตฺเต อาติ

ราชา : สจีตีระถั วณฺพมานายาเย สซุยาตฺเต หสฺสตาทฺถงฺคางาสุระทฺธิ ปรีภฺรชฺฌมฺ /

วิหุชะ : ซุซุชอิ /

การอธิบายให้พระเอกเข้าใจไปในตัวว่า มันเป็นเรื่องของเหตุการณ์ ไม่ใช่ความผิดของ
แหวนหรือความผิดของพระองค์ การซักถามเช่นนี้ทำให้พระเอกได้สติขึ้นมาบ้าง ส่วน
วิฑูษะในบทละครเรื่องวิกิรโมรวรสี แม้จะโง่กว่าทุกคนก็ยังได้รับการปรึกษาจากพระเอก
และเขาก็ให้คำแนะนำแบบโง่ ๆ ของเขา ดังที่เขาแนะนำพระเอกผู้ทองการพบนางฟ้า
อุรวรสีว่า "ขอให้พระองค์หลับและฝันถึงนาง หรือไม่ว่าสภาพของนางแล้วเพ่งเอาไว้"¹

ความสัมพันธ์ระหว่างวิฑูษะกับตัวละครอื่น ๆ

ตัวละครอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับวิฑูษะ ผู้เขียนจะแบ่งออกเป็นสองฝ่าย คือ
ฝ่ายที่สนับสนุนวิฑูษะ และฝ่ายที่ขัดขวางวิฑูษะ ดังนี้

ก. ฝ่ายที่สนับสนุนวิฑูษะ ฝ่ายนี้นอกจากพระเอก ก็มีนางเอก เพื่อนคนสนิท
ของนางเอก บางทีก็เป็นผู้ช่วยเหลือวิฑูษะแอบแฝงอยู่ในฝ่ายที่ขัดขวางวิฑูษะด้วย เช่น
ในบทละครเรื่องมาลวิกาคนิมิต มีปริพาธิกาเกาศิกิ คนสนิทของพระเทวีชาริณี เป็นผู้
คอยสนับสนุนบทบาทของวิฑูษะอยู่อย่างลับ ๆ นอกจากนี้ก็อาจมีครูสอนดนตรีและเต้นรำ
ตลอดจนคนเฝ้าสวนและอื่น ๆ ให้ความร่วมมืออีกด้วย ในบทละครทั้งสามเรื่องของ
กาติทาสีฝ่ายสนับสนุนวิฑูษะ ดังนี้

1. บทละครเรื่องมาลวิกาคนิมิต มีนางเอกชื่อมาลวิกา เพื่อนสนิทของ
นางชื่อพกุลวารสิกา เคยให้ความช่วยเหลือวิฑูษะในการนำเรื่องราวแห่งความรักของ
พระราชาไปบอกแก่นางเอก ดังคำพูดของวิฑูษะว่า "บัดนี้ความสงสัยของพระองค์หมด
สิ้นไปเสียที นั้นนางพกุลวารสิกาผู้ที่ข้าพระบาทเฝ้าบอกเรื่องความรักของพระองค์เข้ามาใน

¹วิกิรโมรวรสี, หน้า 42 - 44.

วิฑูษะ : สิวินสมามอาริณี นิทท์ เสวทุ ภว / อหวา ตคฺตโกทีเอ อุรวรสี ปทิกิที
อาสิทือ โอโอดนุโต จิฏฐ /

ที่ปล่อยคนแล้ว"¹ ผู้ร่วมมืออื่น ๆ มีครูสอนดนตรีและฟ้อนรำชื่อ คณฑาส และหรรหัตต์ สองคนนี้ร่วมมือกับวิหุณะในการทำอุบายให้มีการแข่งขันเพื่อแสดงความสามารถของ ลูกศิษย์ของตนในการฟ้อนรำต่อหน้าพระเอก² หมอชื่อธรรวดีหรือร่วมมือกับวิหุณะในการ เรียกหาแหวนที่มีหัว เป็นรูปงูจากพระเทวี เพื่อนำไปรักษาวิหุณะผู้แกล้งทำเป็นตูดงูก็³ และคนเฝ้าสวนชื่อชัยเสนาก็มีส่วนร่วมในกลอุบายครั้งนี้ด้วย นอกจากนี้ยังมีปริพาชกา เกาศิกิไค้ให้ความร่วมมืออยู่เบื้องหลัง ดังคำพูดที่นางกล่าวสนับสนุนเป็นนัย ๆ ว่า "นาฏยศาสตร์เป็นความรู้ที่มีการฝึกเป็นหลัก จะมีประโยชน์อะไรด้วยการถกเถียงกัน ด้วยคำพูดเท่านั้น"⁴ ที่นางกล่าวอย่างนี้ก็เพื่อเป็นการสนับสนุนให้นางมาลวิกามีโอกาส มาปรากฏตัวต่อหน้าพระเอกนั่นเอง

2. บทละครเรื่องวิกิรโมรวิ ในบทละครเรื่องนี้วิหุณะไม่ได้ทำหน้าที่ เป็นพ่อสื่อให้พระเอก เพราะนางเอกเป็นนางฟ้าอุรวดี เพื่อนสนิทของนางก็เป็นนางฟ้า ชื่อจิตรเลขา ความหึงหวงของพระเทวีก็ไม่รุนแรง การต่อสู้เพื่อความรักจึงเป็นบทบาท ของพระเอกเสียมากกว่า วิหุณะแทบจะไม่ต้องออกแรงความคิดอะไรเลย

3. บทละครเรื่องศกุนตลา พระเอกในบทละครเรื่องนี้ต่อสู้กับอำนาจ

¹ มาลวิกาคณิมิตร, หน้า 62.

วิหุณะ : สมุทท์ ภวโท นิสุตฺตํ ภวิสฺสตี/ เอสา อปฺปิทมมณฺตํเทสา วิวิกฺเต ฌํ พุคฺคาวลฺลิตา อวฺภูตฺติหา /

² คูมาลวิกาคณิมิตร, องค์กรที่ 1-2.

³ คูมาลวิกาคณิมิตร, หน้า 98.

⁴ มาลวิกาคณิมิตร, หน้า 24.

ปริวรรตวิชา : เทว, ปุโรยคปุรชานํ ทิ นาฏยศาสตร์ม/ กิมตุร วาคฺคฺยวหาเรน /

ของโชคชะตาเพื่อให้ไค่ฉางเอกกกลับมา ไม่ไค่ต่อสู้กับอำนาจความอิจนาจริษาของมนุษย์ด้วยกัน จึงทำให้วิฑูษกะหมดหน้าที่ในฐานะเป็นพ่อสื่อไป แต่ถ้าจะกล่าวถึงตัวละครที่เป็นฝ่ายนี้แล้ว ก็มีเพื่อนของนางศกุนตลาสองคน คือ นางอนสุยา และนางบริษัมวท ทั้งสองคนนี้ไม่ไค่ตามนางศกุนตลามาสู่พระราชวังของทุษยันต์ และมีสาวใช้ในพระราชวังที่มีบทบาทร่วมกับวิฑูษกะเมื่อพระเอกตกอยู่ในความเศร้าโศก คือ นางจาตุริกา

จะเห็นได้ว่าวิฑูษกะจะมีบทบาทในการต่อสู้เพื่อความรักของพระเอกก็เฉพาะแต่ในกรณีที่น่างเอกอยู่ในอำนาจความคุ้มครองของมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น โดยเฉพาะนางเอกที่บังเอิญตกไปอยู่ในความคุ้มครองของพระเทวี เช่น นางมาลิกา วิฑูษกะจะต้องมีบทบาทมากเป็นพิเศษในการช่วยเหลือให้พระเอกประสบผลสำเร็จ

ข. ฝ่ายที่ขัดขวางบทบาทของวิฑูษกะ ฝ่ายนี้มีพระเทวีและคนสนิทของนางเป็นตัวป่วน ถ้าพระเอกมีมเหสีรอง วิฑูษกะก็จะมีฝ่ายขัดขวางเพิ่มขึ้นอีกรวมทั้งคนสนิทของมเหสีรองด้วย เช่น กรณีของพระเจ้าอัครนิมิตรที่มีพระนางอิราวดีเป็นมเหสีรอง และนางก็มีบทบาทขัดขวางการทำงานของวิฑูษกะอย่างมาก ทำให้บทบาทของวิฑูษกะต้องพลอยเข้มข้นมากตามไปด้วย ฝ่ายที่ขัดขวางบทบาทของวิฑูษกะในบทละครของกาลิทาสมี ดังนี้

1. บทละครเรื่องมาลิกาคนิมิตร มีพระเทวีชาริณี มเหสีรองชื่ออิราวดี คนสนิทของนางชื่อนิปุนิกา ส่วนบริพาชิกาเกาศิกิคนสนิทของพระเทวีนั่นกลับไปเข้าฝ่ายวิฑูษกะอย่างลับ ๆ เลยทำให้วิฑูษกะลคศัตรูไปไค่คนหนึ่ง ในบทละครเรื่องนี้พระนางอิราวดีและคนสนิทของพระนางมีบทบาทปะทะกับวิฑูษกะมาก ดังจะเห็นได้ว่านางอิราวดีเป็นคนกล่าวยุยงพระเทวีทำให้นางมาลิกาและเพื่อนถูกพระเทวีตั้งขังไว้ในห้องไค่ดิน ดังคำพูดของวิฑูษกะต่อไปนี้ "และเมื่อพระเทวีชักไซ้รนาง นางก็ไค่กราบทูลถึงความผิดของพระองค์"¹

¹มาลิกาคนิมิตร, หน้า 90.

2. บทละครเรื่องวิกิกรโมรวรสี มีพระเทวีเอาคินรีและคนสนิทของพระนาง ชื่อนิปุกาเป็นตัวละครวาง ในบทละครเรื่องนี้ แม่นางเอกจะเป็นนางฟ้า วิหุชกะและพระเอกไม่ต้องต่อสู้เพื่อให้ไคนางเอกมา เพราะพระเอกไปพบกับนางเอกนอกพระราชวัง เป็นครั้งแรกและเกิดรักกันขึ้น แต่พระเอกก็ต้องต่อสู้กับความหึงหวงของพระเทวีมากพอสมควรกว่านางจะยอมให้พระเอกมีผู้หญิงคนใหม่ ในบทละครเรื่องนี้วิหุชกะแทบจะไม่มีบทบาทในการต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามเลย จะมีก็แต่ถูกฝ่ายตรงข้ามข้ามหลอกเอาเท่านั้น¹

ตัวละครที่มีบทบาทชัชขวางวิหุชกะมากที่สุด ในบทละครทั้งสามเรื่องของกาลิทาส คือ พระนางอิรวรสีในเรื่องมาลวิกากนิมิตร และคนสนิทของพระนาง ส่วนพระนางซารีณีนั้นทรงเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่แสดงอาการหึงหวงออกมามากนัก เช่นเดียวกับพระนางเอาคินรีในบทละครเรื่องวิกิกรโมรวรสี ในการทำหน้าที่เป็นพ่อสื่อของวิหุชกะ ถ้ามีการชัชขวางมาก อุปสรรคในการทำงานของเขาก็มีมาก จึงเป็นผลให้วิหุชกะต้องใช้ความสามารถสูง และในกรณีเช่นนี้ วิหุชกะก็มีความฉลาดหลักแหลมมากขึ้น การกระทบกระทั่งกับตัวละครอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องก็มีมากและรุนแรงตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม ไม่มีตัวละครตัวไหนแสดงความเป็นศัตรูกับวิหุชกะอย่างรุนแรงเลย ทั้งนี้ผู้เขียนเข้าใจว่าอาจเป็นเพราะเกรงศักดิ์ศรีวีรกรรมพราหมณ์ของวิหุชกะก็ได้ อีกประการหนึ่งก็เป็นเพราะเกรงพระทัยพระเอกผู้เป็นกษัตริย์ เพราะวิหุชกะนั้นได้รับการนับถือจากพระเอกในฐานะเพื่อนสนิท แม้เขาจะทำอะไรผิดพลาดไปบ้างก็ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ ทรงมองข้ามไปเสีย ด้วยเหตุนี้เอง วิหุชกะจึงพูดจาไม่เกรงใจใคร คงจะเห็นได้จากคำพูดของเขาที่กล่าวอย่างรุนแรงกับเสนาบดีผู้คัดค้านการชัชขวางให้พระราชเลิดาสัตว์ว่า "ไปให้พินะ เจ้านักยุแหย พระราชาทรงรู้ลึกพระองค์แล้ว ส่วนเจ้าเที่ยวจากป่าหนึ่งไปยังอีกป่าหนึ่ง จักต้อง

¹ วิกิกรโมรวรสี, หน้า 24 - 28.

เข้าสู่ปากของหมี่แก้วไทยหิวเข้าสักตัวหนึ่งหรือก"¹ แม้แต่ผมเห็นร่องของพระเอก
 วิฑูษะก็เคยปะทะการมควัยมาแล้ว คังเช่นที่เขาคอว่าพระนางอิรวดีผู้กล่าววาทาเสียด
 สีนางพุกลาวลิกว่า "อย่าเลย พระเจ้าอยู่หัวพอได้เห็นพระนางเท่านั้นก็ทรงลืมการถู
 ณะเลย เมื่อพระองค์ทรงหมอบแทบเท้าพระนางเสียทันที ถึงทุกวันนี้พระนางยังไม่พอ
 พระทัยเลย"² ประการสำคัญที่สุดที่ไม่มีตัวละครตัวไหนที่เป็นศัตรูของวิฑูษะอย่างจริง
 จัง เนื่องจากอุปนิสัยใจคอชอบตกลงคนอง ไม่ถืออะไรเป็นเรื่องจริงจังในสัตว์นึก และ
 ท่าทางเชื่อ ๆ ของเขานั่นเอง

สรุป เปรียบเทียบและวิจารณ์บทบาทของวิฑูษะในบทละครของกาลิทาส

จากการที่ได้ศึกษาและวิจัยบทบาทของวิฑูษะในบทละครทั้งสามเรื่องของ
 กาลิทาสมา พอจะสรุปและเปรียบเทียบบทบาทของวิฑูษะทั้งสามได้ดังนี้

- ก. วิฑูษะในบทละครของกาลิทาสมีบทบาทไม่เท่าเทียมกัน
- ข. บทบาทของวิฑูษะจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานะของพระเอกและ
 นางเอก ตลอดจนบทบาทของฝ่ายที่ขัดขวางบทบาทของวิฑูษะด้วย

ในบรรดาวิฑูษะทั้งสามคนในบทละครของกาลิทาส เค้าตมะ วิฑูษะในบท
 ละครเรื่องมาลวิกานิมิตร นับได้ว่ามีบทบาทเด่นมากกว่าทุก ๆ คน เพราะเขามีบทบาท

¹ศุภนตลา, หน้า 46 - 48.

วิฑูษะ : (สโรษม) อเวหิ रे अञ्जातहेतुः/ अक्षुर्व पकिं आपन्नो/ कुम् तवा
 अर्थात् आनिष्पत्तेः अन्नाल्लोड्डुस्तु चिन्तयिष्यस्तु गस्तु वि मुहे प्रसिद्धिः/

²มาลวิกานิมิตร, หน้า 120.

วิฑูษะ : मा तवा/ इतिहे तस्ममेतुत्तम् अक्षुर्व प्रविवातलुम्नं विदुर्मरिโ/ इति दुः
 अक्षु वि प्रसात् न केनहाति /

อย่างสำคัญตั้งแต่องค์ที่หนึ่งถึงองค์สุดท้ายของบทละครเรื่องนี้ เป็นตัวละครที่ทำให้เรื่อง
 ดำเนินไปสู่จุดหมายได้อย่างเหมาะสมทีเดียว ถ้าหากตัวละครตัวนี้ไปเสีย บทละครเรื่องนี้
 ก็จะไม่น่าสนใจเลย วิหุฆกะในบทละครเรื่องนี้จึงไม่ใช่เป็นเพียงตัวประกอบธรรมดา ๆ
 เหมือนตัวละครในบทละครอีกสองเรื่อง คือมารุวยะในศกุนตลา และมาณวะในวิกิรโมรวสี
 เขาเป็นทั้งสมองและผู้ดำเนินการเพื่อให้พระเอกได้พบกับนางเอก จัดการช่วยเหลือให้
 นางเอกพ้นจากที่คุมขังแล้วพามาหาพระเอก และในชั้นสุดท้ายก็กล่าวสนับสนุนพระเอก
 ผู้ไม่กล้าจะยอมรับนางเอกตามที่เทวียินยอมมอบให้ให้รับนางไว้ จึงกล่าวได้ว่าวิหุฆกะใน
 บทละครเรื่องนี้เป็นตัวละครหรือตัวแสดงนำของเรื่องที่เกี่ยว ส่วนวิหุฆกะอีกสองคน คือ
 มาณวะ ในวิกิรโมรวสี และมารุวยะในเรื่องศกุนตลา มีบทบาทไม่มากมายอะไร คือ
 มาณวะปรากฏตัวในองก์ที่สอง องก์ที่สามและองก์ที่ห้าเท่านั้น และมารุวยะก็ปรากฏตัวมี
 บทบาทจริง ๆ ก็เพียงในองก์ที่สองและองก์ที่หก ส่วนในองก์ที่ห้าปรากฏตัวเพียงในตอน
 ต้นองก์แล้วก็หมดหน้าที่ไป และเขาไม่เคยได้พบหน้านางเอกเลยสักครั้ง จึงคงมีบทบาท
 เพียง เป็นเพื่อนคอยปลอบใจพระเอกในยามพลัดพรากจากนางเอกเท่านั้น ส่วนมาณวะ
 วิหุฆกะในบทละครเรื่องวิกิรโมรวสี แม้จะเคยพบกับนางเอกและเคยเผชิญหน้ากับฝ่ายที่
 ชัดขวางเขา แต่ก็ไม่ได้แสดงบทบาทอันน่าประทับใจใด ๆ ออกมาเลย ยิ่งไปกว่านั้นยัง
 เป็นสาเหตุให้พระเอกต้องตกอยู่ในสถานะลำบากใจอีกด้วย คือเปิดเผยความลับเรื่อง
 นางฟ้าอรุวสีบ้าง ทำจดหมายหลุมมือจนไปตกอยู่ในมือของพระเทวีบ้าง จึงกล่าวได้ว่า
 ในสถานการณ์ปกติธรรมดา วิหุฆกะเป็นตัวละครที่ค่อนข้างโง่ แต่สถานการณ์บังคับ เขา
 ก็อาจมีบทบาทที่เด่นขึ้นมา และอาจมีการพูดจาอันฉลาดและหลักแหลมได้เหมือนกัน ที่เป็น
 เช่นนี้ผู้เขียนเข้าใจว่า ในบทละครแต่ละเรื่อง จุดมุ่งหมายของบทละครมิได้ต้องการเน้น
 บทบาทของวิหุฆกะ แต่จุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่บทบาทของพระเอกและนางเอก บทเด่นจึง
 ไม่ต้องอยู่ที่วิหุฆกะ เพราะถ้าวิหุฆกะมีบทบาทเด่นเกินไปจะเป็นการขมบทบาทของตัวเอก
 ในเรื่อง แต่ถ้าในกรณีที่ตัวเอกของเรื่องอยู่ในสถานะที่ไม่อาจทำอะไรได้ด้วยตนเอง ก็
 จำเป็นอยู่เองที่ผู้ช่วยตัวเอกจะต้องมีบทบาทเด่นขึ้นมาเพื่อเสริมบทของตัวเอก อย่างไรก็ตาม
 ผู้ช่วยก็ยังเป็นผู้ช่วยอยู่ดี ไม่อาจเป็นตัวเอกของเรื่องไปได้ ด้วยเหตุนี้เอง วิหุฆกะจึงมี

บทบาทที่แน่นอนอยู่เพียงอย่างเดียวคือ เป็นตัวตลก แทะจะแสบตลกอย่างโจ่ง หรือตลกอย่างฉลาด นั้นยอมแล้วแต่สถานการณื

ตามความเห็นของผู้วิจัย วิฑูษะในบทละครเรื่องมาลวิกาคนิมิตรจำต้องมี ความสามารถทางสติปัญญาเด่น ก็เพราะนางเอกอยู่ในอำนาจคุ้มครองของพระเทวี เปรียบเสมือนเนื้ออยู่ในถ้ำเสือ การจะเอาเนื้อออกมาจากถ้ำเสือกก็ต้องใช้ความสามารถ เป็นของธรรมดา อีกประการหนึ่ง ฝ่ายที่ขัดขวางวิฑูษะในบทละครเรื่องนี้มีถึงสามคน คือ พระเทวี พระนางอิราวตี มเหสีรองผู้มีบทบาทหึงหวงรุนแรงและนางนิปฐิกา คนสนิท ของนางก็มีบทบาทร่วมด้วยอีกคนหนึ่ง ประการสุดท้ายคือ พระเอกอายุมาก (แก่) แล้ว จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะแสดงบทบาทคานนี้ออกมาให้เห็นมากนัก ซึ่งอาจเป็นเพราะความ กระจากอายุหรือเป็นเพราะเกรงอกเกรงใจพระเทวีซาริณีก็ได้ ด้วยเหตุผลทั้งสาม ประการนั้น สถานการณ์จึงบังคับให้วิฑูษะจำต้องมีบทบาทที่จะทำทุกอย่างเพื่อให้ความรักของ พระเอกสมหวัง ส่วนวิฑูษะในบทละครเรื่องศกุนตลา และวิกิรโมรตีนั้นมีบทบาทพอ ๆ กัน เพราะนางเอกเป็นคนภายนอก ไม่ได้อยู่ในอำนาจคุ้มครองของใครในพระราชวังที่ พระเอกจะต้องเกรงอกเกรงใจ ฤๅผู้เลี้ยงดูนางศกุนตลามาแต่เล็กก็ปรารถนาจะให้นาง มีคู่ครองที่เหมาะสมอยู่แล้ว จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อความต้องการของพระเอก ทนยันต์เอง ก็ทรงเป็นกษัตริย์หนุ่มที่อาจเรียกได้ว่าไม่มีพันธะทางครอบครัว เพราะยังไม่ได้อภิเษกสมรส แม้จะเคยมีนางหังสพาธิกาและนางวสุเมตีอยู่ในพระราชวัง ก็ได้เป็นมเหสีเอก คงเป็น เพียงนางสนมเท่านั้น แต่ทรงถือว่านางศกุนตลาเป็นมเหสีที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะ นางได้ตั้งครรภ์กับพระองค์ ดังพระคำรัสของพระองค์ว่า "ภรรยาที่ถูกต้องตามธรรมเนียม เป็นที่ตั้งแห่งสกุล เมื่อนั้นได้ฝากตัวเองในนางแล้ว ได้ถูกฉันทอดทิ้งเสีย เหมือนแผ่นดิน

ที่ได้รับ การปลุกพืชตามฤดูกาลจะให้ผลอันยิ่งใหญ่ถูกทอดทิ้ง"¹ ส่วนมาวณะ วิหุชะใน บทละครเรื่อง วิกิรโมวคี ก็เช่นเดียวกัน นางเอกเป็นนางฟ้าที่อยู่ในอำนาจของพระอินทร์ แต่พระอินทร์ก็ทรงยินยอมให้นางมาอยู่ร่วมกับพระเอกตามความปรารถนาของนาง เพราะพระอินทร์ก็ยังต้องพึ่งพาอาศัยพระเอกผู้เป็นกษัตริย์ในเรื่องรบทัพจับศึก ในค่านีจึงไม่มีอุปสรรคอันใด ส่วนผู้หญิงภายในพระราชฐานก็ไม่ปรากฏว่ามีใครที่มีความหึงหวงรุนแรง โดยเฉพาะพระเทวีทรงเกรงพระทัยพระราชินี แม้จะเคยทรงทำให้พระเอกไม่พอพระทัยอยู่บ้าง แต่ในตอนหลังก็ทรงกระทำพิธีชอกทีนดี และยอมให้พระเอกมีผู้หญิงคนใหม่ได้ อุปสรรคในเรื่องความรักของพระเอกในบทละครเรื่องนี้จึงมีไม่มากนัก จึงไม่มีความจำเป็นที่วิหุชะจะต้องมีบทบาทอันเด่นใด ๆ มิหนำซ้ำยังมีบทบาทตลก ๆ โง่ ๆ เสียอีก จนอาจกล่าวได้ว่า ถ้าไม่มีวิหุชะในบทละครเรื่องนี้ การแสดงก็จะยังคงเป็นที่น่าสนใจ แก่ผู้ดูอยู่เป็นอย่างดี ผู้วิจัยคิดว่า บทบาทของวิหุชะจะเด่นหรือค่อยขึ้นอยู่กัอุปสรรคที่ขวางทางรัก (ครั้งใหม่) ของพระเอกว่ามีมากน้อยเพียงใด ถ้าอุปสรรคมากบทบาทของวิหุชะก็เด่น ถ้าอุปสรรคน้อย บทบาทก็ค่อย ในกรณีหลังนี้วิหุชะทำหน้าที่เป็นตัวตลก ขรรมคา ๆ เท่านั้น จึงกล่าวได้ว่า วิหุชะมีลักษณะที่แน่นอนในแง่การเป็นตัวตลก และเป็นเพื่อนปลอบใจพระเอก แต่อาจจะมีสติปัญญาความคิดอันเฉลียวฉลาดหรือไม่ยอมแล้ว แต่สถานการณ์ในบทละครเรื่องนั้น ๆ จะบังคับ

¹ศุภนตลา, หน้า 200.

สโรบีเต' ปุยาตุมนิ ชรุมปตฺนึ

ตยกฺตา มยา นาม กุลปรตฺติษฺฐา /

กฺลฺปิษฺยมาณา มหเต ฉลาช

วิสุชฺรา กาล อิวปฺตฺติษา //24//